

СТРОКИ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Аналізуються критерії визначення строків розгляду справи в цивільному процесі України, узагальнюється судова практика продовження строку розгляду справи.

Ключові слова: *судовий розгляд, строк судового розгляду, розумний строк, продовження строку розгляду.*

Постановка проблеми. Диференційований підхід до строків розгляду цивільних справ залежно від категорії, складності й навіть ціни позову обговорюється в цивілістичному процесі не одне десятиліття [1, с. 193–205].

Пріоритетне значення має тенденція, пов'язана з відмовою від жорсткої фіксації строку судового розгляду при збереженні поточного контролю над ефективним використанням кожного дискретного періоду. В протилежному випадку будуть мати місце неминучі негативні наслідки від поспіхом прийнятих судових рішень. Їх виправлення вищестоящими судовими інстанціями абсурдне за суттю та малореалістичне за фактом, оскільки при наявності жорстких строків всі судові інстанції перетворюються в частини єдиного конвеєра, запущеного в прискореному режимі та розрахованого на побіжне ознайомлення з матеріалами справи [2, с. 400–401].

Стан дослідження. Питання своєчасності розгляду та вирішення цивільних справ як умови ефективності цивільного судочинства привертало увагу багатьох вчених. Строки судового розгляду аналізуються як у контексті стадії судового розгляду, так і в контексті принципів цивільного судочинства. Зокрема, ці питання були предметом дослідження О. В. Андрійчука, Д. Д. Луспеника, І. В. Турчин-Кукаріної, С. Я. Фурси. Аналіз юридичної літератури свідчить про те, що проблемні питання, які стосуються строків розгляду цивільних справ, питань підвищення ефективності цивільного судочинства рідко були самостійним об'єктом повного і всебічного цивільно-процесуального дослідження, багато питань або взагалі не піддавалися вивченню, або є гостро дискусійними. Неоднозначною є і судова практика в даному аспекті, що підтверджує актуальність дослідження строків розгляду цивільних справ.

Метою даної статті є аналіз критеріїв визначення строків розгляду справи в цивільному процесі України, а також узагальнення судової практики продовження строку розгляду справи, яка видається доволі неоднозначною та проблемною.

Виклад основних положень. У ЦПК України встановлено, що суд розглядає справи протягом розумного строку, але не більше двох місяців із дня відкриття провадження у справі (ч. 1 ст. 157). Законодавець використовує оціночне поняття «розумний строк» у підході до встановлення строків розгляду цивільної справи. Тобто, виходячи зі складності справи, доказової бази та інших обставин, суд у кожному конкретному випадку буде визначатись із тривалістю розгляду справи. Разом із тим, слід пам'ятати, що цей розумний строк не повинен перевищувати двох місяців із дня відкриття провадження у справі. Двомісячний строк розгляду і вирішення цивільної справи є загальним строком для більшості цивільних справ.

Проте передбачені й спеціальні (скорочені) строки для розгляду і вирішення справ про поновлення на роботі, про стягнення аліментів – один місяць із дня відкриття провадження у справі (ч. 1 ст. 157 ЦПК України).

Крім цього, законодавець встановлює спеціальні строки і для розгляду певних категорій справ окремого провадження у цивільному судочинстві:

– заява про надання психіатричної допомоги у примусовому порядку розглядається судом у такі строки з дня її надходження до суду: про госпіталізацію особи до психіатричного закладу – протягом 24 годин; про психіатричний огляд – протягом трьох днів; про надання амбулаторної психіатричної допомоги, її продовження та продовження госпіталізації – протягом десяти днів (ст. 281 ЦПК України);

– справи про обов'язкову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу або про продовження лікування суд розглядає не пізніше трьох днів після відкриття провадження у справі (ст. 285 ЦПК України);

– справа про розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю, розглядається у п'ятиденний строк з дня надходження заяви (ст. 289 ЦПК України)

Кожна цивільна справа повинна бути розглянута судом у встановлений процесуальним законом строк, який, відповідно до загальних приписів процесуального закону, має бути розумним.

Поняття «розумний строк судового розгляду» найдетальніше розроблено в практиці Європейського суду з прав людини. Зміст наве-

деної категорії має особливе значення для правозастосовної практики, оскільки ч. 1 ст. 157 ЦПК України безпосередньо передбачає, що суд розглядає справи протягом розумного строку, однак цивільне процесуальне законодавство не дає тлумачення цьому поняттю.

При розгляді скарг про порушення цієї вимоги Суд вирішував два основні питання: який саме період слід брати до уваги та чи був такий період розумним у контексті п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод [3].

Щодо першого питання практика Європейського суду однозначно підкреслює необхідність брати до уваги весь період провадження, який починається з моменту подання позову до суду [4, с. 510], але, як було зазначено у справі Голдер проти Сполученого Королівства, може розраховуватися з більш раннього моменту [4, с. 42–43], коли, наприклад, попередня адміністративна процедура обов'язково має передувати такому поданню. Що ж стосується моменту закінчення цього періоду, то єдиної однозначної позиції Судом висловлено не було. Так, у деяких справах Європейський суд з прав людини визначив його як момент закінчення розгляду справи у найвищій інстанції й винесення остаточного рішення у справі, а в деяких справах, наприклад, Нуутінен проти Фінляндії [5, с. 137] зазначив, що цей період триває до завершення процедури виконання рішення.

При встановленні моменту закінчення періоду, який слід включати до строку судового розгляду, слід враховувати, що Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях зазначав, що виконання рішення, винесеного будь-яким судом, слід розглядати як обов'язкову складову частину судового провадження [4, с. 431; 6; 7]. Тому, період судового розгляду цивільної справи в контексті п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод закінчується моментом виконання судового рішення. У цьому відношенні хотілося б звернути увагу на невідповідність прецедентній практиці Європейського суду з прав людини листа Верховного Суду України № 1-5/45 від 25.01.2006 р. «Щодо перевищення розумних строків розгляду справи». У вказаному листі зазначається, що у цивільних справах перебіг строку судового розгляду розпочинається з моменту подання позову і закінчується винесенням остаточного рішення у справі [8].

У своїй прецедентній практиці Європейський суд з прав людини виходить із того, що розумність тривалості судового провадження необхідно оцінювати у світлі обставин конкретної справи та враховуючи критерії, вироблені Судом. Зокрема, серед критеріїв оцінки розумності

строку судового розгляду за визначенням Європейського суду з прав людини є:

1) *складність справи*, тобто обставин і фактів, що ґрунтуються на праві (законі) і тягнуть певні юридичні наслідки. Вона може бути пов'язана як із питаннями факту, так і з правовими аспектами: характер фактів, які необхідно встановити; кількість питань, які розглядаються в межах однієї справи; віддаленість, з точки зору простору та часу, між подіями та фактами, що розглядаються, та процесом судочинства; кількість свідків та інших аналогічних проблем, пов'язаних зі збором показань свідків; міжнародні фактори; приєднання справи до інших справ, а також вступ у процес нових осіб;

2) *поведінка заявника*. Якщо затримка розгляду справи відбувається з його вини, то це, безумовно, є фактором, що послаблює ефективність скарги;

3) *поведінка державних органів*;

4) *значущість для заявника питання*, яке знаходиться на розгляді суду, або особливе становище сторони у процесі [9, с. 170–173].

До речі, ч. 1 ст. 157 ЦПК України, певною мірою враховуючи останній вказаний критерій, передбачає скорочені строки судового розгляду, які не повинні перевищувати одного місяця, у справах про поновлення на роботі та стягнення аліментів.

Буквальне тлумачення ЦПК України дозволяє зробити висновок, що законодавець, визначаючи у ч. 1 ст. 157 ЦПК України строки розгляду цивільних справ, необґрунтовано використовує одночасно два різних за правовою природою строка – оціночний «розумний строк» та конкретний двомісячний строк, як своєрідну межу розумного строку. На мою думку, відсутні підстави для одночасного застосування в одній нормі розумного строку, який є оціночним, та конкретного строку розгляду та вирішення цивільних справ.

Окрім цього, цілком погоджуюся з позицією, що законодавець переоцінює можливість повного завершення розгляду та вирішення справи будь-якої складності в гранично встановлений двомісячний строк. Тому цей строк мав би носити рекомендаційний характер [2, с. 404], оскільки в цій частині законодавець явно ідеалізує процес та реальні можливості суду.

По-перше, тому, що цивільні справи мають неоднаковий обсяг, різний ступінь складності і завжди різний рівень їх попередньої підготовки.

По-друге, виникають численні обставини, за наявності яких суд зобов'язаний відкласти розгляд справи чи зупинити провадження у справі.

По-третє, історично виправданим розгляд справи в одному судовому засіданні можна визнати лише в прискореному порядку її розгляду щодо окремих категорій цивільних справ та умов розгляду, встановлених законодавцем, а не щодо усіх цивільних справ.

По-четверте, вітчизняна процесуальна доктрина, законотворча та судова практика традиційно орієнтовані на те, щоби вирішити спір по суті. Формальні міркування не можуть і не повинні перешкоджати судовому порядку захисту порушеного суб'єктивного цивільного права, встановленню істини у справі.

По-п'яте, продовження підготовчої діяльності в ході судового розгляду найчастіше пов'язане з непередбачуваністю для сторін висновків суду.

Разом із тим, необмеженість «розумного строку» на практиці призводитиме до судової тяганини, до унеможливлення своєчасного захисту прав особи.

Як зазначає О. В. Андрійчук, розумний строк – це сукупність процесуальних строків, встановлених процесуальним законом для справедливого, неупередженого та своєчасного вирішення справи з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави без необґрунтованих зволікань, перебіг яких розпочинається з дня відкриття провадження у справі, а закінчується набранням законної сили остаточним рішенням або його виконанням, без втрати його сенсу та можливості досягнення практичних цілей заінтересованих осіб.

Цікавою є позиція щодо обґрунтування достатнього строку, який є складовою частиною розумного строку, і визначається як проміжок часу, мінімальні межі якого є необхідними для всебічного, повного, об'єктивного та безпосереднього дослідження наявних у справі доказів судом для ухвалення законного і своєчасного рішення у справі.

Перевищення розумного строку розгляду та вирішення цивільної справи – це розгляд справи понад строки, достатні для встановлення юридичних та фактичних обставин справи, що мало наслідком необґрунтовано запізніле ухвалення рішення у справі, і призвело до утруднення чи неможливості його виконання, або виконання якого втратило інтерес для осіб, які звернулися до суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів [10, с. 6–7, 12].

Проаналізувавши національну практику, доктрину зарубіжних країн та рішення Європейського суду з прав людини, можна запропонувати такі критерії розумності строків розгляду та вирішення цивільних справ:

– спрямованість дій суду на максимально повний захист порушеного суб'єктивного цивільного права та охоронюваного законом інтересу;

– своєчасне вжиття заходів щодо збирання сторонами самостійно чи за допомогою суду доказів, необхідних та достатніх для правильного вирішення спору;

– відкладення розгляду справи не більше як один раз, здійснення дієвого контролю за використанням наданого сторонам і самому суду додаткового часу.

За аналогією із прецедентною практикою Європейського суду не варто застосовувати буквального тлумачення, а слід прагнути встановити стандарт оцінки судових процедур, тривалість яких певним чином залежить від дискреційної волі судді. Даний стандарт враховує складність справи, окремі моменти поведінки сторін, що могли утруднити розгляд справи і вплинути на продовження строку судового розгляду, а також інші обставини, які можуть спричинити подовження строків розгляду, в т.ч. і підхід органів влади до розгляду конкретної справи.

Враховуючи вищенаведене, можемо дійти висновку, що термін «розумний строк» відображає алгоритм і принципи оцінки тривалості розгляду справи судом, але не є часовим за своєю суттю.

У ч. 2 ст. 157 ЦПК України законодавець передбачив можливість продовження розгляду справи терміном на 15 днів, зазначивши: «у виняткових випадках за клопотанням сторони, з урахуванням особливостей розгляду справи, суд ухвалою може продовжити розгляд справи, але не більше ніж на 15 днів».

Надання суду диспозитивного права, вираженого словесно – «суд може», дає підстави дійти висновку, що суд може і не продовжити розгляд справи. Зрозуміло, що такий варіант є абсурдним із точки зору цілей, які стоять перед цивільним судочинством.

Парадокс аналогічного характеру полягає в обмеженні терміну продовження розгляду справи до 15 днів. Більше того, продовження строку розгляду справи, виходячи із буквального тлумачення процесуального закону, можливе лише за клопотанням сторони. Жорстке слідування даній нормі спричиняє блокування судового розгляду в ситуа-

ції, коли розгляд справи перевищить додатковий термін в 15 днів. І це за умов, коли практика показує, що тривалість розгляду значної кількості справ перевищує зазначений термін.

Таким чином, з точки зору юридичної техніки нормативне закріплення строку розгляду справи потребує коригування і уточнень.

Строки судового розгляду, які зобов'язують суд здійснити процесуальні дії в певний проміжок часу, за своїм характером є службовими строками. Їх відмінність в тому, що: а) регулювання службових строків не знаходиться в главі ЦПК України про строки; б) вони встановлені для суду і для судді; в) вони відрізняються за наслідками їх пропуску. Пропуск процесуальних строків позбавляє особу можливості здійснювати процесуальну дію, а пропуск службових строків, навпаки, не знімає з суду обов'язку здійснити дії, скеровані на правильне і своєчасне вирішення справи.

Так само і зазначений у ч. 2 ст. 157 ЦПК України (про продовження строку розгляду справи) строк є службовим строком, відповідно до якого навіть при його пропущенні суд зобов'язаний вчинити певні процесуальні дії, зокрема розглянути у даному випадку справу, тому цей строк, на думку М. І. Балюка та Д. Д. Луспеника, може бути продовжений більше, ніж один раз [11, с. 329].

Існує і протилежна позиція, що продовження строку розгляду справи не більше як на 15 днів відповідно до ч. 2 ст. 157 ЦПК України можливе лише раз, повторне продовження строку розгляду справи неприпустиме за жодних обставин [12, с. 419].

Якщо з поважних причин у виняткових випадках закінчити у визначений законом строк справу розглядом неможливо, а сторони не заявляють клопотання про продовження строку розгляду справи, то суд повинен з власної ініціативи поставити питання на обговорення (а не самостійно вирішувати питання), оскільки цей строк є службовим з відповідними наслідками його спливу, з постановленням відповідної ухвали.

Нерідко судді вважають взагалі за недоцільне постановляти таку ухвалу, зазначаючи, що через це судові рішення скасоване не буде. Запропонований варіант процесуальної поведінки суду є невірним. Дійсно, через відсутність ухвали про продовження строку розгляду справи ухвалене судові рішення не може бути скасоване. Проте у даному випадку буде процесуальне правопорушення з боку суду, яким порушуються законні права суб'єктів процесу. У такому разі настануть відповідні наслідки для суду: постановлення окремої ухвали тощо.

Також і ВСУ наголошує на необхідності дотримання вимоги ч. 2 ст. 157 ЦПК України щодо постановлення ухвали про подовження розгляду справи [13].

Аналіз судової практики показує значну непослідовність судів у застосуванні ч. 2 ст. 157 ЦПК України щодо продовження строку судового розгляду. Так, суди постановляють ухвали про продовження строку розгляду взагалі без вказівки, на який строк розгляд справи продовжено, причому підстави для застосування відповідних положень ЦПК України явно не такі, що вказують на винятковість випадку та особливості розгляду справи.

Так, *Яготинський районний суд Київської області у справі про стягнення аліментів на утримання неповнолітньої дитини та на утримання дружини до досягнення дитиною трьох років ухвалою від 03.07.2013 р. постановив: «Продовжити строк розгляду даної справи»*. Підставою стало те, що відповідач просив продовжити строки розгляду справи, оскільки вважає за необхідне надати докази у справі [14]. А у справі про стягнення заборгованості за кредитним договором той же *Яготинський районний суд Київської області ухвалою від 04.06.2013 р. постановив також: «Продовжити строк розгляду даної справи»*. Підставою ж стало те, що представник відповідача просив продовжити строки розгляду справи, оскільки він заперечував проти позову та з даним запереченням просить ознайомити позивача, а також для подачі нових доказів у справі в підтвердження його заперечень [15].

В інших випадках, суди, застосовуючи ч. 2 ст. 157 ЦПК України, продовжують строк судового розгляду справи більше, ніж на 15 днів. Так, *Соснівський районний суд м. Черкаси у справі про розірвання шлюбу та стягнення аліментів, надавши подружжю строк для примирення, постановив ухвалу від 20.06.2013 р. про продовження строку розгляду справи на два місяці*. Більше того, в мотивувальній частині цієї ухвали зазначалося: *«Згідно ст. 157 ЦПК України суд розглядає справи протягом розумного строку, але не більше двох місяців з дня відкриття провадження у справі. У виняткових випадках за клопотанням сторони, з урахуванням особливостей розгляду справи, суд ухвалою може продовжити розгляд справи, але не більше, ніж на один місяць. Беручи до уваги особливості розгляду справи, доцільність надання сторонам строку для примирення, суд вважає, що строк розгляду справи необхідно продовжити на один місяць»* [16]. Звідки було взято формулювання ч. 2 ст. 157 ЦПК України щодо продовження

строку розгляду справи на місяць, а не 15 днів, та чому суд не застосував положення ст. 201 ЦПК України щодо зупинення провадження у справі в разі надання подружжю строку для примирення? Запитання, очевидно, залишиться без відповіді. Коли мені до рук попала ця ухвала, то я аж засумнівалася і перевірила, чи не було раптом змін у ст. 157 ЦПК України. Але таки не було.

Відповідно до ст. 83 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [17] суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності у порядку дисциплінарного провадження у разі нежиття ним заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом. ВСУ звертав увагу суддів на необхідність підвищення особистої відповідальності за своєчасний і якісний розгляд судових справ, маючи на увазі, що повний, всебічний та об'єктивний розгляд справ з додержанням встановлених законом строків є їх обов'язком [18].

Для того, щоб розглянути справу у визначений законом строк, слід належним чином провести попереднє судове засідання, належним чином здійснити процесуальні дії з підготовки справи до судового розгляду. До того ж, провадження у справі повинно відкриватися за тією позовною заявою, з якої чітко випливає матеріально-правовий спір. Окрім цього, строк розгляду справи буде порушений, проте не з вини судді, а в силу необхідності виконання вимог процесуальних норм. В літературі вже неодноразово зазначалося про необхідність надання суду права зупиняти провадження у справі за вказаними обставинами [19, с. 3–8]. І законодавцем враховано слушні обґрунтування цивільної процесуальної доктрини, зокрема, у 2010 році перелік підстав зупинення провадження у справі розширено: доповнено обов'язкову підставу для зупинення провадження – звернення із судовим дорученням про надання правової допомоги до іноземного суду або іншого компетентного органу іноземної держави (п. 6 ч. 1 ст. 201 ЦПК України), та факультативну підставу – скерування судового доручення щодо збирання доказів (п. 6 ч. 1 ст. 202 ЦПК України).

Причини повільності та недодержання встановлених законодавством строків розгляду цивільних справ можуть бути різними. Так, Пленум ВСУ ще у Постанові від 01.04.94 р. № 3 «Про строки розгляду судами України кримінальних та цивільних справ» зазначив, що основними причинами порушення строків розгляду кримінальних і цивільних справ є недоліки та упущення в діяльності судів, пов'язані з незадовільною організацією судових процесів, зниженням рівня виконавчої дисци-

пліни, несвоєчасним оформленням дисципліни, недостатнім контролем з боку голів судів. Пленум відмітив, що негативний вплив на строки розгляду судових справ здійснюють й такі фактори, як незадовільне матеріально-технічне забезпечення багатьох судів, недосконалість законодавства про колегіальний розгляд справ тощо. Пленум Верховного Суду також відмітив, що навмисне порушення процесуального закону чи несутлінність, які спричинили несвоєчасний розгляд і тяганину при розгляді кримінальних або цивільних справ і істотно обмежили права та законні інтереси громадян, слід розглядати з урахуванням конкретних обставин, як неналежне виконання професійних обов'язків судді [18].

Так, розгляд справи у суді першої інстанції за позовом Н. до М. про відшкодування шкоди, завданої неналежним виконанням договору будівельного підряду, тривав два з половиною роки – позовна заява подана 16.03.2005 р., а рішення ухвалено судом першої інстанції 19.07.2007 р. Виконавче провадження у цій справі відкрито 12.12.2008 р. (після майже річної тяганини з безпідставних відмов відкрити виконавче провадження) і триває воно ще й досі, тобто уже п'ятий рік з моменту відкриття виконавчого провадження і шостий рік з моменту звернення позивача з вимогою примусового виконання рішення суду [20].

Навряд, чи строки розгляду наведеної справи можна визнати розумними, – при різних підходах до визначення межі розумного строку. Навіть якщо розглядати лише строк розгляду справи (власне судового розгляду, як буквально впливає із ст. 157 ЦПК України), то тут цей строк у десятки разів перевищує законодавчо допустимий. Якщо ж враховувати розумність строку до кінцевого моменту захисту порушених прав зацікавленої особи (тобто до моменту виконання рішення суду), то тим більше, – з моменту звернення позивача до суду і до теперішнього часу (а рішення так і не виконане) минуло вже вісім років. І це при тому, що справа банально проста, і завершився розгляд справи укладенням між сторонами мирової угоди.

Строки розгляду цивільних справ рідко коли дотримуються на практиці. За даними судової статистики, у 2012 р. із порушенням процесуальних строків, встановлених ЦПК України, у порядку цивільного судочинства розглянуто майже 131 тис. справ і матеріалів або 7,9% від загальної кількості розглянутих справ і матеріалів (у 2011 році – 176,2 тис. або 9,1%).

Кількість нерозглянутих справ і матеріалів у звітному періоді порівняно з попереднім періодом зменшилась на 14,7%. На кінець звітного періоду залишилися нерозглянутими в порядку цивільного судочинства

243,9 тис., або 12,9% від загальної кількості справ і матеріалів, що перебували у провадженні упродовж 2012 р. На кінець попереднього звітнього періоду в залишку перебувало 285,8 тис. справ і матеріалів або 12,8% від справ і матеріалів, що перебували у провадженні в 2011 р. [21].

Відповідно до правових позицій Верховного Суду України суди повинні здійснювати підготовку цивільних справ до судового розгляду та розглядати їх протягом розумного строку, який у кожній конкретній справі з урахуванням справедливого і своєчасного їх розгляду визначається: складністю справи; поведінкою заявника; процесуальними діями суду, але не більше строку, визначеного ч. 1 ст. 157 ЦПК України. При цьому, якщо в одному провадженні об'єднані вимоги, для одних із яких законом установлений строк розгляду в один місяць, а для інших – у два місяці, справа підлягає розгляду і вирішенню в розумний строк, але не більше двох місяців з дня відкриття провадження у справі [13].

Слід звернути увагу, що законодавче визначення строку розгляду апеляційної та касаційної скарги, а також строк розгляду справи Верховним Судом України є новелою стадії судового розгляду в провадженнях з перегляду судових рішень. Так, відповідно до ст. 303-1 ЦПК України, апеляційна скарга на рішення суду першої інстанції має бути розглянута протягом двох місяців з дня постановлення ухвали про прийняття апеляційної скарги до розгляду, а апеляційна скарга на ухвалу суду першої інстанції – протягом п'ятнадцяти днів з дня постановлення ухвали про прийняття апеляційної скарги до розгляду. Відповідно до ст. 330-1 ЦПК України встановлюється місячний строк розгляду касаційних скарг на рішення та 15-денний – на ухвали – з дня постановлення ухвали про відкриття касаційного провадження у справі. А відповідно до ч. 8 ст. 360-2 ЦПК України строк розгляду справи Верховним Судом України не може перевищувати одного місяця з дня відкриття провадження у справі.

Таких положень до 2010 р. в цивільному процесі України не було, і введення в цивільний процес цих строків розгляду справи у ревізійних інстанціях, на мою думку, можна вважати спробою законодавця втілити у практику принцип своєчасності судового захисту та ефективності цивільного судочинства.

Разом із тим, як зазначає К. В. Гусаров, законодавець встановив необґрунтовано короткий термін для розгляду апеляційної скарги судом апеляційної інстанції. Він вважає, і, видається, не безпідставно, що судам апеляційної інстанції буде вкрай важко дотримуватися таких строків розгляду апеляційних скарг за тієї умови, що, з урахуванням

змін до ст. 307 ЦПК України, суд апеляційної інстанції позбавлений тепер права направляти цивільну справу на новий розгляд до суду першої інстанції. Таким чином, апеляційний суд у теперішній час є, так би мовити, «квазісудом першої інстанції», що зобов'язує його вдруге розглядати спірні правовідносини. Як наслідок, і виконувати всі процесуальні дії, що притаманні суду першої інстанції (призначати експертизи, допитувати свідків та ін.), включаючи ухвалення рішення по суті спору. А у двомісячний термін (для рішення суду першої інстанції) або п'ятнадцятиденний (для ухвали місцевого суду) виконати зазначені процесуальні дії суду апеляційної інстанції буде вкрай важко [22, с. 162]. Те ж саме стосується і строків розгляду у вищих судових інстанціях. Для прикладу, в межах загального місячного строку судового розгляду Верховному Суду ще до початку судового розгляду необхідно отримати науковий висновок щодо норми матеріального права, яка неоднаково застосована у подібних правовідносинах, що на практиці виявилось реалізувати важко.

Висновки. Підсумовуючи, слід наголосити, що кожна справа потребує постійної уваги та забезпечення контролю над її рухом. Останнє досягається не лише процесуальними, але й організаційними засобами. У цьому контексті підтримую висловлену І. В. Турчин-Кукаріною думку, що для забезпечення відповідності строку розгляду справи критеріям розумності суддя при розгляді справи повинен досягти гармонії у забезпеченні: 1) оперативного захисту порушених, невизнаних чи оспорених прав; 2) вчинення учасниками судового процесу дій, які є обов'язковими за цивільним процесуальним законодавством, що є необхідними на думку судді, і є доцільними на переконання інших учасників судового процесу [23, с. 121].

Таким чином, вважаю, що вимогу щодо розумності строку розгляду справи не можна ототожнити з вимогою швидкості розгляду справи, адже поспішний розгляд справи призведе до його поверхневості, що не відповідатиме вимогам розумності строку.

1. Попова Ю. А. Гражданская процессуальная форма – гарантия эффективности правосудия по гражданским делам / Ю. А. Попова // Проблемы доступности и эффективности правосудия в арбитражном и гражданском процессе. – М., 2001. – С. 193–205.

2. Фурсов Д. А. Теория правосудия в кратком трехтомном изложении по гражданским делам. Том второй: Гражданское судопроизводство как форма отправления правосудия / Д. А. Фурсов, И. В. Харламова. – М.: Статут, 2009. – 599 с.

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. ратифікована Законом №475/97-ВР від 17.07.1997 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua
4. Европейский суд по правам человека. Избранные решения: в 2 т., Т. 1. – М.: НОРМА, 2000. – С. 510.
5. Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі. – 2000. – № 4. – С. 137.
6. Рішення Європейського Суду з прав людини «Ромашов проти України» // Офіційний вісник України. – 2005. – № 3.
7. Рішення Європейського Суду з прав людини «Шмалько проти України» // Офіційний вісник України. – 2004. – № 47.
8. Щодо перевищення розумних строків розгляду справ: Верховний Суд; Лист від 25.01.2006 № 1-5/45 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
9. Проблеми теорії та практики цивільного судочинства: монографія / [В. В. Комаров, В. І. Тертишніков, В. В. Баранкова та ін.]; за заг. ред. проф. В. В. Комарова. – Х.: Харків юридичний, 2008. – 928 с.
10. Андрійчук О. В. Процесуальні строки у цивільному процесі України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / О. В. Андрійчук. – К., 2009. – 21 с.
11. Балюк М. І. Практика застосування Цивільного процесуального кодексу України (цивільний процес у питаннях і відповідях). Коментарі, рекомендації, пропозиції. Серія «Судова практика» / М. І. Балюк, Д. Д. Луспеник. – Х.: Харків юридичний, 2008. – 708 с.
12. Кравчук В. М. Науково-практичний коментар до Цивільного процесуального кодексу України. – 2-ге вид., перероб. і доп. / В. М. Кравчук, О. І. Угриновська. – Х.: Фактор, 2010. – 800 с.
13. Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції: Постанова Пленуму Верховного Суду України №2 від 12.06.2009 р. (п. 36) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua>
14. Ухвала Яготинського районного суду Київської області від 03.07.2013 р. у справі № 382/986/13-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/32158275>
15. Ухвала Яготинського районного суду Київської області від 04.06.2013 р. у справі № 382/662/13-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/31990640>
16. Ухвала Соснівського районного суду м. Черкаси від 20.06.2013 р. у справі № 712/5605/13-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/32041300>
17. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 07.07.2010 р., № 2453-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

18. Про строки розгляду судами України кримінальних і цивільних справ: Постанова Пленуму Верховного Суду України, 01.04.1994 р., № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

19. Луспенник Д. Д. Порушення строків розгляду справ узаконено новим ЦПК або проблеми доступності правосуддя та шляхи їх вирішення / Д. Д. Луспенник // Адвокат. – 2005. – № 7. – С. 3–8.

20. Справа № 2-40/2007 // Архів місцевого суду Шевченківського району м. Львова.

21. Аналіз даних судової статистики щодо розгляду справ і матеріалів місцевими загальними судами, апеляційними судами областей, міст Києва та Севастополя, Апеляційним судом Автономної Республіки Крим у 2012 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sc.gov.ua/ua/sudova_statistika.html

22. Гусаров К. В. Апеляційне провадження цивільного процесу: новелізація законодавства / К. В. Гусаров // «Проблеми процесуальної науки: історія та сучасність»: збірник наукових праць першої міжнародної науково-практичної конференції вчених-процесуалістів, практиків, аспірантів, здобувачів і студентів, проведеної кафедрою правосуддя юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка (25–26 листопада 2010 р., м. Київ). – К., 2010. – С. 161–163.

23. Турчин-Кукаріна І. В. Проблеми визначення критеріїв оцінки розумності строків розгляду цивільної справи судом / І. В. Турчин-Кукаріна // Проблеми оптимізації цивільного процесу в сучасних умовах судової реформи: збірник наукових матеріалів круглого столу (с. Залізний Порт, Херсонська обл., 28–29 травня 2010 р.) / за заг. ред. О. Д. Крупчана, В. І. Бобрика. – К.: НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2010. – С. 118–121.

Навроцкая Ю. В. Сроки судебного рассмотрения в гражданском процессе Украины

Анализируются критерии определения сроков рассмотрения и разрешения дела в гражданском процессе Украины, обобщается судебная практика продления срока рассмотрения дела.

Ключевые слова: *судебное разбирательство, срок судебного рассмотрения, разумный срок, продление срока рассмотрения.*

Navrotska Y. V. Terms of judicial trial in the civil procedure

The article deals with the criteria of decision of terms of trial of business in civil procedure of Ukraine; judicial practice of extending of trial of business is summarized.

Key words: *judicial trial, term of judicial trial, clever term, extending of consideration.*

Стаття надійшла 05 липня 2013 р.